

І.М. Сопілко,
кандидат юридичних наук,
доцент
І.Д. Возняк,
магістрант

СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СВОБОДИ ВІРОСПОВІДАННЯ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

В статті досліджуються питання співвідношення понять свобода совісті, віросповідання, релігія. Автори аналізують сучасний стан правового регулювання зазначеної сфери та шляхи по вдосконаленню правового регулювання свободи совісті в Україні.

Ключові слова: релігія, свобода совісті і віросповідання, свобода церкви, правове регулювання.

Актуальність теми обумовлюється тим, що релігія, як основа права на свободу віросповідання займає важливу роль в житті людини впродовж усього періоду розвитку людства аж по сьогоднішній день. Позитивно, що право людини на свободу совісті знайшло своє закріплення в конституції України від 28.06.1996 р., проте проблеми реалізації та захисту даного права залишаються недостатньо вивченими і сьогодні, що обумовлює розвиток та постановку нових завдань у сфері світоглядної та релігійної свободи та політики в Україні.

Враховуючи той факт, що лише із прийняттям Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації" від 23.04.1991 р. були закладені основи правового регулювання свободи совісті та віросповідання, а також те, що сучасний стан нормативно-правового регулювання та доктринального тлумачення не в повній мірі відображає потреби сьогодення – ми вважаємо за доцільне проаналізувати сучасний стан правового забезпечення свободи совісті і віросповідання та окреслити перспективи вдосконалення правового регулювання зазначеного інституту.

До питання свободи совісті та віросповідання в Україні звертались у своїх працях Л. В. Яромол, Ю.І. Фисун, Ю. Решетніков, С. Бур'янов, В. Б. Авер'янов, І. В. Рябо, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, В. П. Карпунчев, С. В. Ківалов та ін., проте дані напрацювання не применшують значення нових наукових пошуків в зазначеній тематиці.

Отже, метою дослідження є ґрунтовне і послідовне дослідження особливостей правового

регулювання суспільних відносин у сфері свободи совісті і віросповідання з використанням викладених у теорії держави і права, інших юридичних науках поглядів на їх сутність та значущість, а також дослідити стан релігійної ситуації в Україні та запропонувати шляхи вдосконалення правового регулювання свободи совісті та віросповідання.

Свобода совісті й свобода віросповідання – поняття взаємопов'язані, але не тотожні. Якщо перше поняття охоплює своїм змістом широкую сферу духовного буття людини, в якій вона самовизначається й самореалізується, то друге – свобода віросповідання – постає як свобода вибору й самоствердження індивіда лише в системі релігійних координат. Структура поняття свобода релігії має два основних компоненти: свобода віросповідань і свобода церкви [4, с. 123].

Свобода віросповідань є складовою свободи совісті і постає як свобода вибору релігії, відправлення релігійного культу і виявляє себе як внутрішня здатність особистості до релігійного самовизначення й самореалізації, як її природне право. А поняття свобода церкви характеризує соціально-правові можливості функціонування церкви, релігійних об'єднань, громад віруючих. Це поняття пов'язане з поняттям свобода совісті, однак не є складовою частиною (елементом) її структури. Свобода церкви – це вид суспільної свободи, який включає: свободу створення, управління й функціонування релігійних організацій, свободу господарської, фінансової діяльності їх та ін. [1, с. 235]

З точки зору права, свобода – суб'єктивна

можливість людини і громадянина здійснювати або не здійснювати певні дії, засновані на його конституційних правах та свободах [3, с. 805].

Так, наприклад, тлумачний словник Даля пояснює значення слова "свобода", як "моральне почуття людини, внутрішнє усвідомлення добра і зла, тайник душі, в якому відкликається схвалення чи засудження кожного вчинку" [2, с. 256]. Отже, свобода – можливість робити вибір, приймати самостійне рішення, яке базується на загальноприйнятих суспільних цінностях.

Загалом, свободу совісті розглядають у вузькому та широкому значеннях. У вузькому розумінні ця свобода пов'язується зі ставленням людини до релігійного й атеїстичного світоглядів. Наприклад, В. Н. Савельєв зазначає, що свобода совісті – це забезпечення в суспільстві таких демократичних прав і свобод, які реально гарантують особі вільний вибір між релігійним і атеїстичним світоглядом та можливість виявити свої переконання в суспільстві [4, с. 97]. Подібні погляди висловлювали й інші автори. Так, А. С. Ловіннюков зазначає, що свобода віросповідання і свобода атеїзму сформували свободу совісті у її сучасному розумінні [5, с. 11]. Ф. М. Рудинський і М. А. Шапіро, аналізуючи зміст свободи думки, совісті і релігії (саме таке формулювання використовується в міжнародно-правових актах ООН), зазначили, що "свобода совісті – це можливість безперешкодного вибору світогляду у сфері духовного життя, вираження релігійних і атеїстичних поглядів, а свобода релігії включає вчинення релігійних обрядів, богослужінь, свободу церкви" [6, с. 14].

Отже, свобода віросповідання як загальносоціальне (природне) право людини – це невіддільне, невід'ємне право людини; можливість сповідувати певну віру, дотримуватись обрядів, пов'язаних з нею, проповідувати або не дотримуватись жодних релігійних поглядів.

В юридичному забезпеченні прав осіб, пов'язаних з їхніми релігійними переконаннями, слід розрізняти дві сторони: право вірити і право сповідувати. Перше є абсолютним, повинно бути захищеним без будь-яких винятків. Друге, повинно містити низку обмежень. При цьому, в другому випадку фундаментальним є доступ людей до організаційної форми першого рівня, є найважливішим і повинно розглядатися відповідно до ст.11 Конвенції (свобода об'єднань та асоціацій), яка захищає існування суспільних

організацій від невиправданого втручання з боку держави [7].

У широкому сенсі, як суспільний інститут, релігія – це сукупність вірувань і віровчень, наявних у суспільстві. Вона включає до свого складу сукупність звичаїв, обрядів, правил життя і поведінки людей, які базуються на певних релігійних канонах.

На міжнародному рівні питання про визначення поняття релігії, а також про те, який рух або яка організація є релігійними, залишаються невирішеними. Європейський суд з прав людини у справі "Менусакіс проти Греції" ухвалив, що вирішення питання, що є і що не є релігією, – то не справа держави. Директорат з прав людини Секретаріату Ради Європи у своєму дослідженні дійшов висновку, що термін "релігія" у правовому сенсі має широке тлумачення. Відповідно захист релігійної свободи стосується не лише прихильників загальновідомих і глобально поширених релігій, а й тих, які трапляються дуже рідко або фактично не відомі [8].

Термін "церква" застосовувався і застосовується на сьогоднішній день як в церковній, так і в історичній, філософській літературі винятково стосовно християнства. При цьому термін "церква" – багатозначне поняття:

по-перше, це об'єднання віруючих на основі спільного віровчення чи культу;

по-друге, згідно з християнським віровченням – містичне тіло Христа – спільнота віруючих у Бозі, сполучена словом Божим священноначалом і таїнствами під невидимим керівництвом Бога для вічного життя і спасіння [9].

Існує точка зору, стосовно, якої "церква" є типом релігійної організації з складною, міткою централізованою і ієрархізованою системою взаємодії між священниками і віруючими, що здійснюють функції вироблення, збереження, передачі релігійної інформації, організації й координації релігійної діяльності і контролю за поведінкою віруючих [10].

В проекті Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації" від 25 березня 2002 р. № 8-869/13 в ст. 1 "Визначення основних термінів і понять" церква визначається, як структуроване релігійне об'єднання з відповідною системою управління, заснованою на ієрархічному принципі з регламентацією відносин всередині нього, а також із релігійними чи світськими організаціями. В цій же статті ми

зустрічаємо наступне визначення: "Об'єднання релігійних організацій (церкви) – вищий тип релігійних організацій, який складається з різновидів релігійних спільнот, має управлінські і виконавчі органи, чітку ієрархічну та інституційну структуру, канонічну цілісність і єдність" [11].

Отже, як бачимо в науці існує ряд підходів до визначення даного поняття, проте ми вважаємо, що за доцільне варто використовувати визначення, яке дано в проекті Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації", а саме: як таке, що в повній мірі відображає зміст досліджуваної правової категорії.

Як відомо, Церква відокремлена від держави, але вона не відокремлена від суспільства, так як пов'язана з ним загальним духовним, стичним та культурним життям. Саме Церква здійснює могутній вплив на свідомість і поведінку людей, виступає важливим стабілізуючим чинником в суспільстві.

Всі представники релігійних організацій, об'єднань, конфесій, які існують на території України, керуються при здійсненні ними конституційного права на свободу совісті як своїми внутрішньо релігійними правилами і переконаннями, так і чинним законодавством України. Оскільки діяльність Церкви не може виходити за межі, встановлені правовими нормами, і послаблювати встановлений у державі правопорядок – держава через створені нормативно-правові акти встановлює правила, якими регулює діяльність релігійних організацій на своїй території, а також передбачає засоби юридичної відповідальності за порушення встановлених нею нормативів. Як наслідок, Церква поважає право, закони, встановлені в державі, а держава гарантує можливість вільної релігійної діяльності, що не суперечить принципам суспільної моралі і гуманізму. Оскільки релігія в сучасному світі має надто вагоме значення, то ані політичні чи економічні, ані духовні чи культурологічні проблеми, на заувагу вітчизняного релігієзнавця А. Колодного, не можуть бути вирішені позитивно й цивілізовано без її участі [1, 175-176].

З державно-церковними відносинами пов'язуються такі поняття, як свобода вибору і свобода совісті. Ці фактори мають бути визначеними як природне право кожної особи на можливість вільного вибору релігії, світоглядних орієнтирів і переконань. Наша держава в ст. 35 Конституції України гарантує своїм громадянам повну сво-

боду совісті в її релігійному аспекті. "Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання" – говориться в ній [12]. Сьогодні свобода віросповідання чи не найважливіша риса цивілізованого демократичного суспільства на думку ряду суспільних інституцій. У Міжнародному пакті про громадянські і політичні права свобода совісті та релігії об'єднується зі свободою думки, включаючи в себе "свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір і свободу сповідувати свою релігію та переконання як одноосібно, так і спільно з іншими, публічно чи приватно, у відправленні культу, виконанні релігійних і ритуальних обрядів та вчень. Ніхто не повинен зазнавати примусу, що принижує його свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір (ст. 18) [13].

Сучасна Україна, на думку Рябко І. В., багатоконфесійна держава, де діє понад 27 тис. релігійних організацій, які представляють більше ніж сотню конфесій. На нинішньому етапі українського державотворення релігія як форма суспільної свідомості та церква як інститут громадянського суспільства стали важливими чинниками політичного процесу. Причому характерною особливістю сучасної релігійної ситуації, на думку Рябко І. В., є те, що її формування відбувається не лише за рахунок традиційних для України церков і конфесій, а й під цілеспрямованим впливом зарубіжної релігійної експансії та активної діяльності місцевих представництв неоеккультів [14].

Після розвалу Радянського Союзу в Україні, як і в світі загалом, відбулося переосмислення базових людських цінностей включно з переглядом відносин церкви (релігійних організацій) і держави, як складової права людини на свободу світогляду та віровизнання, одного з фундаментальних природних прав людини.

Варто звернути увагу на те, що стан забезпечення державою свободи віросповідання значною мірою залежить від характеру відносин держави й релігійних організацій, моделі та становлення таких взаємозв'язків, їх правового регулювання. Висвітлення зазначеного питання є умовою всебічної характеристики діяльності релігійних організацій, належного виконання державою зобов'язання забезпечити правомірну реалізацію й охорону свободи віросповідання, у тому числі з точки зору міжнародних і регіональних угод з прав людини [15, с. 26].

Правові основи діяльності релігійних організацій як громадських об'єднань, їх взаємодії з державними і іншими соціальними інститутами закладено в Конституції України, Законі України "Про свободу совісті та релігійні організації", та в ряді інших документах. Так, ст. 35 Основного Закону України відокремлює діяльність церкви як релігійної структури від держави, але надає кожній людині право на свободу віросповідання, світогляду та релігійну діяльність. Подібне відокремлення має позитивну характеристику, так як релігійні організації мають можливість бути незалежними від державної політики. Тому не випадковим є те, що реалізація права на свободу світогляду і віровизнання в аспекті міжнародно-правових стандартів є важливим критерієм оцінки демократичності і релігійної толерантності держави.

Згідно із Законом України "Про свободу совісті та релігійні організації" (стаття 3) свобода совісті – це гарантована державою (йдеться не лише про правові та юридичні, а й про економічні, соціальні, політичні, організаційні гарантії тощо) можливість людини вільно і незалежно визначати своє особисте ставлення до релігії й виконувати пов'язані з ним дії, дотримуючись встановленого правопорядку. Право на свободу совісті означає право:

- мати свою релігію або переконання;
- приймати (іншу) релігію або переконання;
- змінювати релігію або переконання;
- одноосібно або разом з іншими людьми сповідувати свою релігію;
- не сповідувати ніякої релігії;
- відкрито виражати і вільно поширювати релігійні переконання, свою віру;
- відкрито виражати і вільно поширювати свої нерелігійні (атеїстичні) переконання;
- батьків або осіб, які їх замінюють, виховувати своїх дітей відповідно до власних переконань і ставлення до релігії;
- на таємницю сповіді.

Проте, не зважаючи на наявну нормативно-правову базу, яка регулює питання свободи віросповідання, ми можемо констатувати, що існує ряд проблем в правовому регулюванні реалізації права на свободу совісті і віросповідання.

Так, Парламентська Асамблея Ради Європи 5 жовтня 2005 р. прийняла резолюцію № 1466 (2005) про виконання обов'язків та зобов'язань

Україною. Ця резолюція була схвалена на підставі Пояснювальної доповіді співдоповідачок комітету ПАРЄ з питань виконання обов'язків та зобов'язань державами-членами Ради Європи Ганне Северинсен та Ренате Вольвенд. У цій пояснювальній доповіді були викладені претензії ПАРЄ до національного законодавства про свободу світогляду та віросповідання. Їхня суть полягає у:

- 1) закон обмежив форми, у яких можуть бути створені релігійні організації;
- 2) встановлено обмеження на мінімальну кількість засновників, які можуть зареєструвати статут релігійної організації у кількості 10 осіб (водночас для інших громадських організацій вимагається 3 особи);
- 3) релігійним організаціям заборонено мати місцеві відділення без статусу юридичної особи;
- 4) релігійні об'єднання не можуть набувати статусу юридичної особи;
- 5) дискримінація іноземців та осіб без громадянства;
- 6) брак прозорості в питанні, які релігійні організації мають реєструвати обласні державні адміністрації, а які – державний орган у справах релігії;
- 7) наявність у законі низки нечітких положень, які залишають широкий вибір виконавчим органам [16].

Крім цього, ПАРЄ має зауваження до України і ще стосовно зобов'язання, яке брала на себе наша держава, коли вирішила стати членом Ради Європи, а саме, щодо реституції церковної власності, котра була відібрана від церковних організацій під час панування тоталітарного-комуністичного режиму (пункт 11 висновку Парламентської асамблеї Ради Європи № 190 (1995) щодо вступу України до Ради Європи) [21].

20 січня 2006 р. Президент України своїм Указом № 39/2006 затвердив План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України що випливають з її членства в Раді Європи, де підпункт 6 пункту 2 вказаного Плану, зобов'язав Міністерство юстиції України підготувати та подати в установленому порядку Кабінетові Міністрів України для наступного внесення на розгляд Верховної Ради України нову редакцію Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації". Міністерство юстиції створило для підготовки законопроекту Робочу групу, до складу якої було запрошено представників ре-

лігійних, громадських організацій, релігієзнавців, співробітників центральних органів виконавчої влади, Апарату Верховної Ради України та Секретаріату Президента України [22].

Особливість діяльності робочої групи по розробці законопроекту було узагальнено Решетніковим Ю., який констатував, що робоча група запропонувала змінити назву Закону "Про свободу совісті та релігійні організації" відповідно до термінології, яка вжита в ст. 35 Конституції України, а саме на: "Про свободу світогляду, віросповідання та релігійні організації". Робоча група визнала за недоцільне наводити в законопроекті визначення термінів "релігія" та "віросповідання", бо фізичні особи як основні суб'єкти права на свободу світогляду та віросповідання самі повинні визначати ступінь "релігійності" свого світогляду. Тобто самі учасники об'єднань повинні визначити, реєструвати своє об'єднання як релігійну чи громадську організацію [22]. Отже, усе вищевказане свідчить про потребу вдосконалення правового регулювання релігійної сфери життя українського суспільства.

Існуючий сьогодні проект концепції державно-церковних відносин, на думку Федоренко Т. Н., досить ґрунтовно окреслює сфери співпраці релігійних об'єднань і держави. Партнерські взаємовідносини держави і церкви (релігійних організацій) ґрунтувались на визнанні того, що обидва ці суспільні інститути, будучи відокремленими і суверенними один від одного в питаннях, що належать до їх виняткової компетенції, діють в інтересах українського суспільства. Їх спільною метою є забезпечення права людини на свободу совісті, консолідація українського суспільства, збереження та примноження його традиційної культури, формування його ціннісних орієнтацій, розв'язання загальносуспільних проблем [17, с. 79], але він так досі й не прийнятий.

Паралельно слід відмітити, що, на жаль, законотворці України не закріпили у законодавстві адекватні способи контролю за місцевими органами, якщо ті відмовляють в реєстрації громади, яка дотрималася усіх вимог, або штучно затягують реєстрацію чи питання повернення або використання майна релігійним організаціям. Так, М. Кривич стверджує, що ігнорування законодавства, низька виконавська дисципліна та ще нижча правова культура державних чиновників

стали на сьогодні загальнодержавною нормою. Одним із шляхів вдосконалення законодавства у цій сфері є запровадження чітких механізмів контролю за виконанням законодавства у сфері забезпечення свободи совісті та релігії [18, с. 214]. Помітною в наш час є тенденція політизації релігійного середовища в Україні. Навколо церков згрупувалися політичні та громадські структури, які мають різні позиції щодо її геополітичних пріоритетів. Церкви залучаються до підтримки кандидатів на парламентських і президентських виборах [19, с. 10]. З огляду на досить тісні зв'язки Церков з певними політичними силами, вплив Церкви на політику й на політичні орієнтації громадян стає все помітнішим. Приводами для початку міжконфесійних зіткнень стають не розходження в християнській догматиці та культурі, а суто світські чинники – територія, приміщення, майно і поділ сфер впливу на населення. Гострий дефіцит культових споруд за умов дистанціювання державних структур від цього питання підтримує постійну напругу в стосунках між релігійними громадами та організаціями [20].

Іншими проблемним моментом у діяльності релігійних організацій є їх власність. Так, повернення комунальної власності, конфіскованої радянським режимом, досі лишається проблемою. Повільний темп реституції певною мірою відображає бюджетні проблеми країни, через які обмежено ресурси для звільнення захоплених релігійних об'єктів. Окрім того, заяви від православних, іудейських і мусульманських громад щодо повернення майна ускладнювалися суперництвом за певні об'єкти між самими громадами. Поряд з тим, до свого розпуску Держкомнацрелігій оголосив, що більшість споруд та об'єктів було повернено релігійним організаціям і що реституція великої кількості конфіскованої власності, яка ще лишилася, ускладнюється тим, що в цих приміщеннях містяться державні установи, вони є історичними пам'ятками або їх було передано у приватну власність. Всі провідні релігійні організації закликали уряд встановити прозорий правовий процес для вирішення реституційних претензій [23].

Протягом останнього часу все більше відчувається брак належної уваги з боку представників влади до пропозицій та ініціатив громадських інституцій, в тому числі церков і релігійних організацій в процесі нормотворення,

що стосується діяльності релігійних громад. Серед прикладів неефективності діалогу влади та суспільства можна назвати розробку та ухвалення проєкту Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України" (реєстр. № 10221 від 16.03.2012 р.) всупереч позиції релігійної спільноти. Даний законопроект надає право здійснювати контроль за дотриманням законодавства про свободу совісті та віросповідання органам прокуратури, Мінкультури та іншим міністерствам, місцевим адміністраціям та органам місцевого самоврядування. Також він значно ускладнює порядок набуття релігійними організаціями статусу юридичної особи у зв'язку з запровадженням двох не узгоджених між собою реєстраційних процедур – реєстрації статутних документів та державної реєстрації (внесення до Єдиного реєстру юридичних осіб).

Отже, неухильне дотримання основоположних принципів свободи совісті як важливого елемента загальнолюдських цінностей і невід'ємних прав людини є сьогодні ознакою відкритого демократичного суспільства. Порівняно з конституціями ряду зарубіжних країн Конституція України проголошує чи не найбільш демократичні права і свободи совісті, але ці права і свободи, на жаль, грубо порушуються. Оскільки сучасний стан правового забезпечення не в повній мірі відображає потребу у правовому регулюванні свободи совісті і віросповідання, то існує нагальна потреба вдосконалення законодавства у сфері свободи совісті і віросповідання.

Література

1. Колодний А.М., Яроцький П.Л. Історія релігії в Україні: навч. посіб. / А.М. Колодний, П.Л. Яроцький.– К.: Т-во "Знання", 1999.– 736 с.
2. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка: [в 4 т.] / сост. В.И. Даль.– СПб.-М.: Изд-во "Товарищество М.О. Вольфа", 1909.– 853 с.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка.– К.: ТОВ "Видавництво (Юридична думка)", 2007.– 992 с.
4. Савельев В.Н. Свобода совести: история и теория / В.Н. Савельев.– М.: "Мысль", 1991.– С. 121-125.
5. Ловинюков А. С. Закон СССР "О свободе совести и религиозных организациях" / А. С. Ловинюков // Советское государство и право.– 1991.– № 4.– С. 11.
6. Рудинский Ф.М. Свобода совести и религий: международно-правовые акты и национальное законодательство / Ф.М. Рудинский, М.А. Шапиро // Государство и право.– 1992.– № 5.– С. 14.
7. Яворський Володимир. Аналіз Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації"" [Електронний ресурс] / Права Людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи.– Режим доступу: <http://www.khpg.org/index.php?do=print&id=1071003831>.
8. Ярмол Л. Законодавство України про свободу світогляду, віросповідання та релігійні організації: зміни, що нарізли. / Л. Ярмол // Право України.– 2001.– № 2. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/period/chapter/2/16/479#chapter>.
9. Філософський словник соціальних термінів.– Вид. третє, доповнене.– Х.: РИФ., 2005.– С. 646-647.
10. Черній А.М., Лахно А.І. Релігієзнавство: Навч. посібник.– К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004.– С. 37.
11. Про свободу совісті та релігійні організації: Проект Закону України від 25.03.2002 р. №8-869 / 13 р. №1281.
12. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради.– 1996.– №30.– Ст. 141.
13. Про громадянські і політичні права: Міжнародний пакт від 19.10.1973 р.
14. Рябко І. В. Правове регулювання релігійних організацій в Україні / І.В. Рябко // [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ptdu/2011_3/files/PD311_31.pdf.
15. Карпунчев В.П. Прогаляни в адміністративно-правовому регулюванні статусу релігійних об'єднань в Україні / Карпунчев.В.П. // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ.– 2010.– № 4.– С. 26-35.
16. Друзенко Г. Між традицією та свободою. [Електронний ресурс].Режимдоступу: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/10829/.
17. Федоренко Т. Н. Правос государство и церковь: тип отношений. / Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць / Голов. ред.

С.В. Ківалов; відп. За вип. Л. І. Кормич.– Одеса: ПП "Фенікс", 2006 – С. 79-84.

18. *Кривич М.* Законодавчі гарантії реалізації соціально значущих проєктів релігійних організацій (український контекст) / М. Кривич // Науковий вісник Чернівецького ун-ту: зб. наукових праць.– 2008.– Випуск 414-415.– С. 212-217.

19. *Решетіков Ю.* Релігія в публічній сфері: виклики і можливості // Людина і світ.– 2004.– № 10.– С. 8-11.

20. *Смітюх Г. Є., Стрілецький В. В.* Сучасна релігійна ситуація в Україні як дзеркало ідеологічного вакууму // <http://www.myslenedrevo.com.ua/studies/smitstr/05.html>.

21. *Друзенко Г.* Реституція по-українськи: відновлення історичної справедливості чи паст-

ка для церкви / Г. Друзенко // Юридичний журнал "Юстиніан".– 2004.– №3 – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=1071>.

22. *Друзенко Г.* Між традицією та свободою. [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/10829/.

23. *Міжнародний звіт щодо релігійної свободи за 2011 рік.* [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://photos.state.gov/libraries/ukraine/895/pdf/Religious_Freedom-2011.pdf.

24. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Проект Закону України від 16.03.2012 р. № 10221.*

И.Н. Сопилко, И.Д. Возняк

Современное состояние правового регулирования свободы вероисповедания в Украине и перспективы его совершенствования

В статье исследуются вопросы соотношения понятий свобода совести, вероисповедания, религия. Авторы анализируют современное состояние правового регулирования указанной сферы и пути по совершенствованию правового регулирования свободы совести в Украине.

I.M. Sopilko, I.D. Vozniak

Current status legal regulation of freedom religion in Ukraine and prospects of its improved

The article dealing with the questions correlation between the concepts freedom of conscience and religion, religion. The authors analyze the present state of legal regulation mentioned sphere and ways on perfection of legal regulation freedom of conscience in Ukraine.